

We concluded that veterinary safety is a state of protection of life and health of people and animals in which there is no risk connected with animal diseases and zoonosis and there is no harmful effects of viral, prion, bacterial and parasitic organisms.

Key words: biosafety, veterinary safety, veterinary-sanitary and epizootic well-being, sanitary-epidemic well-being, zoonoses.

УДК 349.42

В. В. ДУДАРЕНКО

Віктор Валерійович Дударенко, аспірант юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АГРОХОЛДИНГИ У МЕХАНІЗМІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Належне функціонування та сталий розвиток агропромислового комплексу України має бути гарантією продовольчої безпеки нашої країни. У механізмі правового забезпечення продовольчої безпеки важлива роль належить суб'єктам аграрного підприємництва, діяльність яких спрямована на виробництво, переробку й реалізацію сільськогосподарської продукції та сировини. Одними із таких суб'єктів є відносно нові суб'єкти агробізнесу – агрохолдинги. Вони здійснюють диверсифікацію процесу виробництва, зберігання, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції, що істотним чином впливає на механізм забезпечення продовольчої безпеки не лише того регіону, в якому вони реалізують свою виробничо-господарську діяльність, а й держави в цілому.

В аграрно-правовій науці України питання, пов'язані із правовим забезпеченням продовольчої безпеки, досліджували С. І. Бугера, М. В. Гребенюк, А. В. Духневич, В. М. Єрмоленко, К. А. Кондратьєва, Т. В. Курман, С. О. Лушпаєв, В. В. Панченко, С. М. Романко, А. М. Статівка, О. М. Туєва, В. Ю. Уркевич та інші вчені. Водночас особливості правового становища агрохолдингів у механізмі правового забезпечення продовольчої безпеки України в доктрині аграрного права не отримали належного опрацювання.

Метою даної статті є дослідження правових аспектів забезпечення продовольчої безпеки України та з'ясування ролі агрохолдингів як особливих суб'єктів аграрних правовідносин у структурі її забезпечення.

Важливою складовою національної безпеки України є продовольча безпека держави. Відповідно до Конституції України від 26 червня 1996 р. кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48); кожному гарантується право вільного доступу до інформації ... про якість харчових продуктів (ст. 50).

Діяльність держави із забезпечення продовольчої безпеки спрямована на вирішення проблеми продовольчого забезпечення. Ця проблема вперше гостро постала у результаті зернової кризи 1972–1973 рр., внаслідок якої ООН ввела поняття «продовольча безпека» у міжнародну практику¹. Спочатку поняття продовольчої безпеки у міжнародно-правовому значенні розглядалося Генеральною Асамблеєю ООН як збереження стабільності на ринках продовольчих товарів при доступності базових продуктів харчування для всіх країн світу².

Розвиток поглядів стосовно продовольчої безпеки сприяв тому, що у 2001 р. у доповіді Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (далі – ФАО ООН) під заголовком «Стан продовольчої незабезпеченості у світі – 2001» було наведено визначення поняття «продовольча безпека», яке можна вважати офіційним визначенням, імплементованим тією чи іншою мірою більшістю розвинених країн світу. Згідно з позицією ФАО ООН під продовольчою безпекою розуміється ситуація, яка виникає, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів, які відповідають їх потребам і вподобанням в області харчування для активного і здорового життя³.

У законодавстві України визначення поняття «продовольча безпека» вперше з'явилося лише в 2004 р. у зв'язку із прийняттям Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року⁴. Відповідно до цього Закону продовольча безпека розглядається як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання продовольчої безпеки» від 5 грудня 2007 р.⁵ не було надано визначення поняття «продовольча безпека», проте було затверджено «Методику визначення основних індикаторів продовольчої безпеки». Основними індикаторами продовольчої безпеки виступають: добова енергетична цінність раціону; забезпечення раціону людини основними видами продуктів; достатність запасів зерна у державних ресурсах; економічна доступність продуктів харчування; диференціація вартості харчування за соціальними групами; ємність внутрішнього ринку окремих продуктів; продовольча незалежність за окремим продуктом. Водночас згідно з наказом Міністерства економічного розвитку та торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України»

від 29 жовтня 2013 р. за № 1277⁶ під продовольчою безпекою розуміється стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства. Як бачимо, незважаючи на наявність нормативно-правових актів, які містять нормативне визначення поняття «продовольча безпека», такі акти чітко не визначають правового механізму забезпечення продовольчої безпеки.

Лише у «Стратегії національної безпеки України», що затверджена Указом Президента України «Про стратегію національної безпеки України» від 12 лютого 2007 р.⁷, передбачено, що ключовими завданнями у сфері забезпечення продовольчої безпеки України є: врегулювання земельних відносин і раціональне землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення; юридичне і технічне оформлення права власності та користування землею; забезпечення гарантій захисту прав власників земельних часток (паїв); розвиток аграрного ринку; створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору для забезпечення потреб населення України в доступному, якісному і безпечному продовольстві; утвердження України як важливого експортера аграрної продукції; захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції. Проте вже 26 травня 2015 р. Указом Президента України про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»⁸, в якій відсутня будь-яка інформація про продовольчу безпеку та шляхи її організаційно-правового забезпечення.

Поняття «продовольча безпека» та організаційно-правові механізми її забезпечення активно досліджуються в науці аграрного права України. В цілому продовольча безпека розглядається саме у контексті можливості держави гарантувати задоволення попиту в продовольстві на рівні, що забезпечує нормальний фізіологічний та інтелектуальний рівень життєдіяльності населення⁹. Так, на думку В. І. Курила та О. І. Гойчук, продовольчою безпекою є гарантована здатність держави на принципах самозабезпечення основними харчовими продуктами за їх економічної і фізичної доступності незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх чинників задовольняти потреби населення в особі кожного громадянина продуктами харчування в необхідному обсязі, асортименті та якості на рівні, що забезпечує його здоров'я та інтелектуальний розвиток¹⁰.

У свою чергу, колектив авторів під керівництвом І. Р. Михасюка пропонує дефініцію продовольчої безпеки, відповідно до якої «продовольча безпека передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування, гарантоване достатнє харчування... Продовольча безпека залежить від стану національного агропромислового комплексу та його підтримки державою, земельного законодавства, форм власності і господарювання, а також платоспроможності населення. Вона обумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації...»¹¹.

Аналізуючи проблематику поняття продовольчої безпеки, С. О. Лушпаєв дійшов висновку, що останньою є стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів спрямована на забезпечення фізичної та економічної доступності населення до продуктів харчування, що є безпечними для життя та здоров'я, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій¹².

Варто погодитися з тим, що, з одного боку, продовольча проблема полягає у нестачі продуктів харчування внаслідок недостатнього розвитку агропромислового виробництва. Дефіцит продовольства може виникнути через несприятливі природно-кліматичні умови або негативні соціально-економічні події (вузьке розуміння). Він також може настати у зв'язку з наявністю цілого комплексу економіко-політичних, соціально-демографічних проблем, що викликає труднощі у виробництві, розподілі, обміні та споживанні продуктів харчування, нестача яких призводить до недоїдання, голоду чи епідемій, соціально-політичної нестабільності в суспільстві тощо (широке розуміння)¹³.

Аналіз наведених дефініцій поняття «продовольча безпека» дає підстави зробити висновок, що вони мають певні відмінності (розуміння як «стану захищеності», «забезпечення населення продуктами харчування» тощо), проте в основі наукових підходів до визначення поняття «продовольча безпека» є прагнення до створення таких умов для населення країни, за яких кожній людині буде не тільки декларовано право, а й забезпечено реальну можливість з боку держави доступу до необхідної кількості та якості продуктів харчування, достатніх для сталого й ефективного розвитку. При цьому, як наголошують В. І. Власов та В. П. Саблук, на рівні країни варто застосовувати два взаємопов'язані поняття – «продовольча безпека людини» та «продовольча безпека країни», причому перше поняття необхідно трактувати як відповідальність держави за забезпечення кожного громадянина необхідними енергетично-елементними складовими щоденного раціону харчування відповідно до віку, фізичного навантаження та стану здоров'я¹⁴.

Саме за рахунок високого потенціалу агропромислового комплексу можна задовольнити власною сільськогосподарською продукцією потреби населення. При цьому держава має зайняти гідне місце на зовнішніх ринках сільськогосподарської продукції й тим самим забезпечити як внутрішню, так і зовнішню продовольчу безпеку. Разом із тим в Україні стримуючим фактором продовольчої безпеки є високий рівень бідності населення, що є причиною виробництва недобрросовісними виробниками сільськогосподарської продукції невисокої якості, а інколи взагалі неякісної й небезпечної.

Таким чином, правове забезпечення продовольчої безпеки є врегульованою нормами аграрного права системою взаємопов'язаних заходів, які охоплюють весь агропромисловий комплекс. Функція держави у процесі забезпечення продовольчої безпеки має зводитися до створення сприятливих умов для розвитку ринкового механізму господарювання на землі, виваженому контролю за використанням природних ресурсів в

агропромислового комплексу, підтримці економічних інтересів національних товаровиробників, формуючи таким чином продовольчі запаси на випадок непередбачуваних продовольчих ситуацій. Рівень розвитку агропромислового комплексу держави виступає фактичним гарантом продовольчої безпеки країни в цілому та окремої людини зокрема. Крім цього, забезпечення належного рівня продовольчої безпеки можливе за умови оптимального співвідношення між продукцією, виробленою в Україні, та імпортованою.

Починаючи з 2014 р. тяжке соціальне та економічне становище України, обумовлене також складною ситуацією на сході країни, стало причиною поступового зменшення кількості сільськогосподарських земель, які перебувають у користуванні агрохолдингів. У даний час частка агрохолдингів у загальному землекористуванні сільськогосподарських підприємств становить 26,7 відсотка від загальної кількості сільськогосподарських земель та у сукупності становить близько 5,6 мільйона гектарів¹⁵.

Зазначена частка агрохолдингів у структурі суб'єктів агробізнесу обумовлена цілою низкою об'єктивних причин, серед яких: низька здатність малих та середніх агроваристів до акумуляції фінансових ресурсів та перерозподілу отриманих доходів; слабкість банківської системи, яка в сучасних умовах не спроможна повною мірою забезпечити аграрних виробників доступними кредитними ресурсами під час весняно-осінніх польових робіт. Наприклад, у 2015 р. сукупний обсяг виробництва валової продукції ТОП-50 компаній (89,7 відсотків усього виробленого агрохолдингами) становив 49,87 млрд грн. Ключовими напрямками виробничо-господарської діяльності агрохолдингів залишається вирощування зернових культур, які займають 58,2 відсотка у структурі всіх посівних площ. Так, за підсумками 2015 р. топ-10 найбільших агрокомпаній зібрали 10,83 млн тон зерна – 58 відсотків виробництва в агрохолдингах, або 17 відсотків усього по Україні¹⁶.

У 2016 р. урожай зернових досяг рекордного показника в 66 млн тонн, у тому числі пшениці – 26 млн тон (8 місце в світі). Україна була визнана найбільшим експортером соняшникової олії (56,4 % світового ринку) і третім за величиною експортером ячменю (18,5 %). Ще по дев'яти іншим позиціям аграрного експорту Україна увійшла в десятку найбільших експортерів у світі¹⁷.

У забезпеченні продовольчої безпеки країни у сегменті тваринницької продукції агрохолдинги також відіграють важливу роль, адже щодо виробництва окремих різновидів тваринницької сировини (м'ясо птиці, яйця тощо) вони є одними з провідних сільськогосподарських товаровиробників. За результатами 2015 р. виробництво валової продукції тваринництва в агрохолдингах досягло 20,69 млрд грн, що становило 28,1 відсотка виробництва в агрохолдингах та в цілому досягло приблизно 62 відсотки всього обсягу виробленої суб'єктами агробізнесу тваринницької продукції¹⁸.

Незважаючи на істотні успіхи агропромислового комплексу України протягом останніх років, що мало б гарантувати належний рівень продовольчої безпеки держави, дивним вбачається та обставина, що в глобальному рейтингу продовольчої безпеки Україна посіла лише 63 місце з 112, поступившись навіть місцем таким країнам, як Венесуела (60) і В'єтнам (57)¹⁹. Така обставина свідчить про те, що продовольча безпека досягається не лише шляхом виробництва достатньої кількості харчових продуктів. Адже такі продукти мають відповідати належному рівню якості та безпечності, який має забезпечити задоволення фізіологічних потреб людини та створення належних умов для нормального функціонування людського організму. Крім того, кількість та якість харчових продуктів має бути представлена у відповідному асортименті. Тобто, людина повинна мати змогу обрати той чи інший продукт харчування серед взаємозамінних товарів. Наприклад, поряд з таким молочним продуктом, як молоко, має бути забезпечена можливість доступу до сирних продуктів, сметани, йогуртів тощо, котрі також багаті на лактозу та інші корисні складові.

Як відомо, з фізіологічної точки зору рекомендовано, щоб третина добової кількості калорій (із 3,5 тис. ккал) мала тваринне походження і приблизно 2/3 – рослинне. Щодо України, то останнім часом 1/5 всіх отриманих калорій мають тваринне походження, тоді як решта 4/5 – рослинне²⁰. Низький відсоток споживання продуктів тваринного походження, фактично примусове вегетаріанство є результатами того, що одиниця цінності (ккал) продуктів тваринного походження коштує в 5–10 разів дорожче, ніж продуктів рослинного походження. Приведення такої ситуації до фізіологічно визначених показників доволі не просте завдання, оскільки має здійснюватися за допомогою комплексу взаємопов'язаних заходів, спрямованих на збільшення виробництва м'ясо-молочних продуктів, зниження їх собівартості з одночасним збільшенням купівельної спроможності населення. При цьому продукти харчування мають відповідати критеріям безпечності та якості.

Прийнятий Верховною Радою України Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» в редакції від 15 вересня 2014 р.²¹ спрямований на введення в Україні європейської моделі системи гарантування безпеки та якості продуктів харчування. Зокрема, він ґрунтується на процедурах НАССР (система аналізу ризиків та контролю (регулювання) у критичних точках) – системі для ідентифікації, оцінки, аналізу та контролю ризиків, що є важливими для безпечності харчових продуктів. Процедури НАССР забезпечують науково обґрунтований, раціональний і систематичний підхід до ідентифікації продукції, оцінювання та контролю ризиків, які можуть виникнути під час виробництва, перероблення, зберігання та використання харчових продуктів. Дана система мінімізує ризики, які створюються небезпечними біологічними, хімічними та фізичними факторами²². Наприклад, на всіх молокозаводах, бійнях та інших підприємствах, де виробляють харчові продукти, до складу яких входять необроблені інгредієнти тваринного походження, НАССР мав бути запроваджений у 2017 році. Виробники соків та цукерок повинні впровадити у технологічний процес зазначену систему безпеки до 2018 р., а власники всіх малих суб'єктів агробізнесу – до 2019 року.

На сьогодні система управління безпечністю харчових продуктів на принципах НАССР визнана самою надійною системою в світі, яка запобігає виробництву небезпечних харчових продуктів. Належне впровадження цієї системи у процес виробництва, переробки та зберігання харчових продуктів сприятиме захищеності національного споживача та підвищенню рівня продовольчої безпеки України. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, в державі впроваджена система управління якістю та безпечністю харчових продуктів на 574 підприємствах харчової та переробної промисловості²³. Також розпочато роботу щодо впровадження цієї системи ще на 97 агропідприємствах, що в цілому становить 22 відсотки від загальної кількості агротовариств.

Таким чином, доволі незначна кількість суб'єктів агробізнесу може гарантувати належний рівень безпеки вироблених ними харчових продуктів, які відповідатимуть європейським критеріям. І питання тут, як вбачається, не у небажанні агровиробників до впровадження передової системи управління якістю виробленої сільськогосподарської продукції, а у можливості того чи іншого сільськогосподарського товаровиробника впровадити таку систему у власному виробництві. Це пояснюється доволі істотними витратами на процес виробництва, адже досягнення тих чи інших якісних показників харчових продуктів неможливо досягти за допомогою застарілих технологій, обладнання, яке у багатьох суб'єктах агробізнесу давно відпрацювало свій амортизаційний строк. Все це гальмує впровадження новітніх технологій та інновацій у процес виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, у зв'язку з чим відповідати критеріям якості можуть лише ті харчові продукти, які були вироблені великими агровиробниками, зокрема агрохолдингами.

Основною метою агрохолдингів є отримання максимально можливих прибутків при одночасній мінімізації витратної частини, тому вони орієнтовані переважно на вирощування високорентабельних культур рослинного походження, серед яких кукурудза, соняшник, ріпак, соя. Використовуючи переважно орендну форму землекористування, агрохолдинги швидко стали лідерами з виробництва сільськогосподарської продукції. Так, найбільшими агрохолдинговими структурами є «UkrLandFarming» (605 тис. га), Kernel (602,5 тис. га), NCH Capital (430 тис. га), ПАТ «Миронівський хлібопродукт» (370 тис. га), Астарга-Київ (250 тис. га) та ін.²⁴.

Агрохолдинги суттєво впливають на підвищення рівня продовольчої безпеки країни, і не лише за рахунок значної кількості сільськогосподарських угідь, які перебувають у їх користуванні. Переваги агрохолдингів серед інших суб'єктів агробізнесу полягають у тому, що вони здатні залучити значні кредитні ресурси від провідних банківських установ не тільки України, а й закордонних, у т.ч. Світового банку, Європейського банку реконструкції та розвитку. При цьому відсоткові ставки, які застосовуються у практиці іноземного кредитування, є значно нижчими від вітчизняних. Крім того, агрохолдинги здатні залучити іноземний капітал за допомогою випуску боргових цінних паперів (як правило, облігацій), котирування акцій на біржах (Лондонська та Варшавська біржі) за допомогою процедури лістингу. Указані фінансові операції в силу організаційно-правової форми просто недоступні для фермерських та інших сімейних господарств.

На думку деяких дослідників, агрохолдинги уже нині «поглинули» або взяли під контроль понад 6 000 сільськогосподарських підприємств традиційного типу²⁵. Використовуючи тактику злиття та поглинання, українські агрохолдинги швидко вийшли на міжнародні аграрні ринки, а невеликі та середні сільськогосподарські товаровиробники прагнуть стати частиною структури агрохолдингу, що забезпечить їм доступ до дешевих міжнародних інвестицій.

Агрохолдинги, які здійснюють виробничо-господарську діяльність переважно на селі, використовують дешеву робочу силу, що забезпечує мінімізацію фонду заробітної плати. Розвиткові агрохолдингової моделі аграрного господарювання сприяє також той факт, що орендна плата за земельні ділянки в Україні в 5–10 разів нижча, порівняно з такими країнами, як Великобританія, Німеччина, Швеція та ін.²⁶.

Маючи можливість залучати дешеві кредитні ресурси, використовуючи значні земельні масиви за порівняно невелику ціну, агрохолдинги отримують високі прибутки. Високі ж прибутки виступають гарантією можливості оновлення технологічного парку підконтрольних товариств (закупівля новітньою техніки, впровадження новітніх технологій тощо).

Все зазначене вище у комплексі сприяє підвищенню якості виробленої сільськогосподарської продукції та її конкурентоспроможності не тільки на внутрішньому, проте і на зовнішньому ринку. Наприклад, за останні роки врожайність озимої пшениці в агрохолдингах була на 10–15 відсотків вищою порівняно з «традиційними» сільськогосподарськими підприємствами²⁷. У сфері тваринництва лише 15 відсотків агрохолдингів залучені до виробництва продуктів тваринного походження. Продуктивність корів у агрохолдингах є вищою порівняно з іншими товаровиробниками на 21 відсоток, а середньодобовий приріст великої рогатої худоби на вирощуванні й відгодівлі – на 20 відсотків. Молоко і молокопродукти агрохолдинги реалізують переважно на зовнішньому ринку, а м'ясопродукти – на внутрішньому²⁸.

Поряд зі здавалося б позитивними аспектами агрохолдингів у системі забезпечення продовольчої безпеки України існує чимало й негативних аспектів. Так, якщо проаналізувати проблематику бенефіціарства, то можна зробити висновок, що значна кількість великих агропромислових формувань є підконтрольними товариствами іноземних компаній. Наприклад, агрохолдинг ТОВ «Баришівська зернова компанія», який розташований у Баришівському районі Київської області, є дочірнім підприємством шведської компанії «BZK Grain Alliance AB», що є мажоритарним учасником цього агрохолдингу. ТОВ «Баришівська зернова компанія» спеціалізується на вирощуванні зернових, олійних культур та молочному тваринництві; товариство також виробляє кормові добавки, надає послуги з приймання, первинної обробки та зберігання зерна, оскільки

до його складу входить чотири елеватори²⁹. Агрохолдинг ПАТ «Комплекс «Агромарс», що знаходиться у с. Гаврилівка Вишгородського району Київської області, має своїм мажоритарним акціонером датську аграрну інвестиційну корпорацію ApS. Зазначений агрохолдинг випускає продукцію під відомими торговими марками «Гаврилівські курчата» та «Ясенвіт». Бенефіціаром агрохолдингу ТОВ «Українська молочна компанія» є шведська агрокомпанія «ДеЛеваль»³⁰.

Отже, підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зробити висновок, що в цілому агрохолдинги є потужними виробниками сільськогосподарської продукції, здатними швидко реагувати на кон'юнктурні зміни ринку харчових продуктів не лише України, а й світу загалом. Спрямованість агрохолдингів на замкнутий цикл виробництва дає їм суттєву перевагу порівняно з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками, оскільки нівелює наявність «проміжних ланок» у процесі виробництва, зокрема посередників. Усе це в кінцевому підсумку сприяє зменшенню собівартості одиниці вирощеної/виробленої сільськогосподарської продукції для кінцевого споживача. При цьому якість виробленої сільськогосподарської продукції, як правило, є вищою, оскільки агрохолдинги володіють значним капіталом, що забезпечує можливість для вдосконалення технологічного процесу виробництва за рахунок використання новітніх технологій.

Разом із тим, як суб'єкти права орендного сільськогосподарського землекористування, агрохолдинги доволі часто порушують вимоги сівозмін, оскільки вони вирощують переважно високорентабельні та ґрунтовиснажуючі культури (кукурудзу, сою, соняшник). У свою чергу, деградація ґрунтів веде до поступової втрати Україною основного національного багатства – землі, охорона якої має бути основним завданням держави. Крім того, агрохолдинги є переважно експортноорієнтованими сільгоспвиробниками. Відповідно, виснажуючи ґрунти України, вони експортують власно вирощену сільськогосподарську продукцію на зовнішній ринок. Внаслідок цього Україна, маючи кожного року значні врожаї, займає позицію у другій половині сотні країн за рівнем забезпечення національної продовольчої безпеки.

¹ Шутаєва О. О. Продовольча безпека як соціально-економічна категорія, її зміст та основні напрямки забезпечення в умовах глобалізації / О. О. Шутаєва, Н. А. Тропанець // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. – 2010. – Т. 23. – № 1. – С. 174–185. – С. 177. – (Серія «Економіка і управління»).

² Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания 1974 г. Доклад Всемирной продовольственной конференции (Рим, 5–16 ноября 1974 г.) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/document/declarat/hunger.htm>

³ The State of Food Insecurity in the World 2001. Rome : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/docrep/003/Y1500E/Y1500E00.HTM>

⁴ Про державну підтримку сільського господарства : Закон України від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 49. – Ст. 527.

⁵ Деякі питання продовольчої безпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 5 грудня 2007 р. № 1379 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 93. – Ст. 3405.

⁶ Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економіки України від 2 березня 2007 р. № 60 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/

⁷ Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 11. – Ст. 389.

⁸ Про стратегію національної безпеки України : Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 43. – Ст. 1353.

⁹ Сеперович Н. Продовольча безпека в Україні: стан, проблеми, шляхи вирішення / Н. Сеперович, О. Шевцов // Актуальні питання аграрної політики. – 2002. – С. 254–300.

¹⁰ Гойчук О. І. Продовольча безпека та необхідність її правового забезпечення / О. І. Гойчук, В. І. Курило // Адвокат. – 2006. – № 3. – С. 3–5. – С. 4.

¹¹ Михасюк І. Державне регулювання економіки : підруч. / за ред. І. Р. Михасюка. – К. : Атіка, Ельга-Н, 2000. – 529 с.

¹² Лушпаєв С. О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України / С. О. Лушпаєв // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 211–214. – С. 213.

¹³ Мартинюк С. Продовольча проблема / С. Мартинюк // Економічна енциклопедія. – К. : Вид. центр «Академія», Тернопіль: АНГ. – 2002. – Т. 3. – С. 112–113. – С. 112.

¹⁴ Власов В. І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни / В. І. Власов, В. П. Саблук, М. А. Лисак // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 43–45.

¹⁵ Ярошенко О. Агрохолдинги в цифрах / О. Ярошенко // Україна молода. – 2015. – Вип. № 121 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.umoloda.kiev.ua/number/2708/160/94848/>

¹⁶ Там само.

¹⁷ Кухар М. Почему продовольственная безопасность Украины достигла уровня Венесуэлы и как можно ее восстановить? / М. Кухар : [Электронный ресурс] : – Режим доступа : <http://imfgroup.com.ua/ru/2017/04/06/ukrainefoodsecurity/>

¹⁸ Ярошенко О. Вказана праця.

¹⁹ Кухар М. Вказана праця.

²⁰ Кузняк Б. Я. Роль агроформувань у задоволенні споживчого попиту населення та забезпеченні продовольчої безпеки країни / Б. Я. Кузняк // Економіка і регіон : наук. вісн. ПолтНТУ. – 2016. – Вип. 3. – С. 73–79. – С. 74.

²¹ Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України в редакції від 15 вересня 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 41–42. – Ст. 2024.

²² Слива Ю. В. Сучасний стан розвитку міжнародної і національної нормативних баз щодо системи управління безпечністю харчових продуктів / Ю. В. Слива, Т. Г. Швець // Наукові доповіді НУБіП України. – 2013. – № 42 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Nd_2013_6_11.pdf

²³ Міністерство аграрної політики : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/uk/node/14539>

²⁴ Топ 100 латифундистів України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://latifundist.com/rating/top100#147>

²⁵ Лупенко Ю. О. Агрохолдинги в Україні та посилення соціальної спрямованості їх діяльності / Ю. О. Лупенко, М. Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2013. – № 7. – С. 5–21. – С. 7–8.

²⁶ Карпенко О. На чільному місці людина / О. Карпенко // Сільські вісті. – 2012. – 26 квітня.

²⁷ Кузняк Б. Я. Вказана праця.

²⁸ Лупенко Ю. О. Вказана праця.

²⁹ Агрохолдинги України // Канадсько-Український зерновий проект : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cugp.com.ua/links/21.html>

³⁰ Дем'яненко С. І. Агрохолдинги в Україні: добре чи погано?: Серія консультативних робіт / С. І. Дем'яненко. – К.: Німецько-Український Аграрний Діалог; Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2008. – С. 8–10.

Резюме

Дударенко В. В. Агрохолдинги у механізмі правового забезпечення продовольчої безпеки України.

У статті на підставі нормативного та доктринального підходів розкрито сутність правової категорії «продовольча безпека», а також роль агрохолдингів у структурі забезпечення продовольчої безпеки України як особливих суб'єктів аграрних правовідносин.

Ключові слова: аграрний холдинг, продовольча безпека, аграрні правовідносини, аграрне право, суб'єкти аграрного права, сільськогосподарські товаровиробники.

Резюме

Дударенко В. В. Агрохолдинги в механизме правового обеспечения продовольственной безопасности Украины.

В статье на основании нормативного и доктринального подходов раскрыта сущность правовой категории «продовольственная безопасность», а также роль агрохолдингов в структуре обеспечения продовольственной безопасности Украины как особых субъектов аграрных правоотношений.

Ключевые слова: аграрный холдинг, продовольственная безопасность, аграрные правоотношения, аграрное право, субъекты аграрного права, сельскохозяйственные товаропроизводители.

Summary

Dudarenko V. The agricultural holdings in the mechanism of legal provision of food safety of Ukraine.

In the article on the basis of normative and doctrinal approaches the essence of the legal category «food safety» is revealed, as well as the role of agricultural holdings in the structure of food security of Ukraine as special subjects of agricultural legal relations.

Key words: agricultural holding, food safety, agrarian legal relations, agrarian law, subjects of agrarian law, agricultural commodity producers.

УДК 349.42

В. О. МЕЛЬНИК

Вікторія Олександрівна Мельник, асистент кафедри Національного університету біоресурсів і природокористування України

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Питання органічного виробництва регулюється нормативними актами про сільськогосподарське виробництво, зокрема щодо продовольчого забезпечення, виробництва та збуту сільськогосподарської продукції, а також охорони навколишнього природного середовища, земельних, лісових і водних ресурсів. У цілому проблема екологізації сільськогосподарського виробництва є актуальною для всіх розвинутих держав. Оформлена в концепцію органічного виробництва, вона втілює ідею здорового способу життя та здорового харчування. Тематику науково-практичних досліджень у цій сфері визначають практичні проблеми, зумовлені станом агропромислового виробництва та завданнями, що ним розв'язується. Тому метою цієї статті є визначення поняття органічного виробництва та аналіз стану розвитку законодавства про органічне виробництво в Україні.

У досліджуваній сфері суспільних відносин відбувається взаємодія екологічного та аграрного законодавства. Зокрема, Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року (про ОРГАНІК), затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 (далі – Програма розвитку села до 2015 року)¹, передбачила низку заходів щодо формування *агроекологічного іміджу України*. А ст. 5 Закону України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р. № 425-VII² визначає відповідні основні напрями державної політики у сфері роз-